

Schilderijen van Floris Arntzenius op twee plaatsen in Den Haag Langs de stoeprand met pleinrees

Tentoonstellingen: Floris Arntzenius, t/m 15 nov. op twee locaties: Haags Historisch Museum, Korte Vijverberg 7, Den Haag, di t/m vr 11-17u, za en zo 12-17 u; Kunsthandel van Voorst van Beest, Laan van Meerdervoort 5a, Den Haag, vr t/m zo 13-17u en vlg. afspr. Publiekatie: Floris Arntzenius, door Dolf Welling, f 95.

Door SASKIA DE BODT

Naar aanleiding van de overzichtstentoonstelling *Floris Arntzenius* in het Haags Gemeentemuseum in 1969 verwonderde een journalist van *Elsevier* zich erover dat een groot deel van Arntzenius op de veiling f 6200 had opgebracht. Nog altijd doet Floris Arntzenius, die in 1864 werd geboren, het in verzamelingskringen goed. In de Nederlandse kunstgeschiedenis daarentegen geldt hij nog steeds als een randfiguur, als een late navolger van de Haagse school.

Wie daarvan uitgaat krijgt bij de eerste blik op de huidige Arntzenius-tentoonstelling in het Haags Historisch Museum wellicht even een schok. Een kort moment lijkt het of Breitner er aan de gang is geweest, maar dan met een grijs-blauw palet. De werkelijkheid is hier echter minder intens, minder rauw, bescheidener, misschien wel iets 'beschaafder'. Toch zijn de schilderijen die hier hangen ontzettend gelijk met het werk van een persoonlijkheid.

Het gaat Arntzenius niet in de eerste plaats om expressie en dynamiek, maar om intimiteit. Een steeds terugkerend motief in zijn werk is dat van de smalle, hoge stadsstraat vol mensen, vrijwel steeds in de schemering en bij regenachtig weer. Zijn stadsgezichten zijn misschien een beetje somber maar drukken tegelijkertijd een gevoel van geborgenheid en saamhorigheid uit. Hoe sterk Arntzenius dat zelf voelde, wordt duidelijk wanneer de schilder zichzelf in de menigte afbeeldt: een eenzame, donkere figuur die star langs de stoeprand loopt alsof hij pleinvrees heeft. Dit bijna anekdotische aspect maakt dat de waas van melancholie die er nagenoeg altijd over dit werk hangt, minder abstract is dan bijvoorbeeld bij zijn zeven jaar oudere Amsterdamse collega Breitner, die het stadse leven met een al even weemoedig en bekeek maar een meer universeel blik had.

Om het beeld van zo'n straat goed te kunnen vangen huurde Arntzenius steeds op een strategisch punt een 'raam' waarachter hij zich met zijn ezel kon verschansen. Dat verklaart waarom we steeds hetzelfde stuk van de Spuistraat te zien krijgen en waarom 'A. Smit in sigaren en cigaretten' zoveel reclame krijgt.

Floris Arntzenius, Spuistraat, olieverf op doek (100 bij 75 cm)

Pas wanneer Arntzenius dit soort details loslaat — in zijn aquarellen bijvoorbeeld maar ook in de olieverfschetsen — wordt het spannend. Behalve de stadsstraten zijn ook de interieurs de moeite waard, evenals de scènes uit het Haagse kunstleven. Daar komt Arntzenius soms tot mooie, originele composities en een wat losser kleurgebruik. Bij kunsthandel van Voorst van Beest, de organisator van deze deels commerciële Arntzenius-manifestatie, hangt bijvoorbeeld een gouache met een ouder echtpaar op de rug gezien

dat een schilderijtentoonstelling bezoekt. Met zijn grote vlakken en vage contouren is dit werk veel minder traditioneel dan de stadsgezichten en bewijst het dat Arntzenius minder gemakkelijk in het parklere hokje van de Haagse schoolnavolgers te stoppen valt. Hoe interessant het werk ook is, tegen het begeleidende boek heb ik mijn bedenkingen. Niet dat de auteur veel blaam treft, hij heeft vele gesprekken gevoerd met de kleindochter van de schilder en geeft een aardig inzicht in de persoonlijkheid van Floris

Arntzenius en diens levensloop. Maar waarom staat er in zo'n prachtig uitgevoerd boek niet wat meer exacte informatie? En dan liefst over de schilderijen, want daar gaat het tenslotte om. De schilder dateerde zijn werk vrijwel nooit, maar er kan toch wel een poging worden ondernomen om enige chronologie aan te brengen of een uitspraak te doen over dateningen? Of zou een nogal traditioneel fonkelend stillevenje met een paar witte rozen minder waard worden wanneer blijkt dat het pas na de doorbraak van de moderne kunst ontstond?

Zijkant van de Kunsthall in Rotterdam (foto Gert Jan van Rooij)

Kunsthall lijkt wel een toverdoos

Door BERNARD HULSMAN

ROTTERDAM, 31 OKT. Kunsthall — het woord doet denken aan Duitsland en wekt associaties met grote zieleloze dozen vol witte ruimtes, die door hun onbestemdheid geschikt zijn voor allerlei soorten tijdelijke tentoonstellingen. Ook de nieuwe, door Rem Koolhaas' architectenbureau OMA ontworpen kunsthall in Rotterdam, die vandaag door koningin Beatrix wordt geopend, lijkt op het eerste gezicht op een doos die zich tegen de Westzeedijk heeft aangevuld. Het gebouw heeft al een bijnaam: de parkeer-garage. En het gegeven dat er vanaf vandaag maar liefst zes verschillende tentoonstellingen zijn te zien, doet vermoeden dat de doos van binnen wel weer zal bestaan uit een aantal orthodoxe, omstede ruimtes.

Maar bij nader inzien heeft Koolhaas' kunsthall meer weg van een toverdoos dan van de gebruikelijke kunstdoos. Om te beginnen zijn alle vier de zijden verschillend. De collage-achtige zijde aan de Westzeedijk bijvoorbeeld heeft, zoals Koolhaas het zelf noemt, 'een stedelijk gezicht'; de rustige achterkant, gelegen aan het Museumplein, moet door zijn met travertijn marmer bedekte bovenkant en glazen onderkant zorgen voor de 'traditionele museale complotatieve sfeer'. Als extra attractie en contrapunt heeft Koolhaas bovenop het dak een tweede, smalle, opgerichte doos geplaatst, waarin onder meer de afvoerbuis van het ventilatiesysteem zijn weggestopt. Binnen bevat het gebouw naast drie tentoonstellingshallen met elk een eigen sfeer een auditorium en een restaurant, die afzonderlijk zijn te gebruiken. En alsof dit nog niet genoeg is, wordt de kunsthall doorsneden door een al bestaande straat en, haaks daarop, door een hoger gelegen openbare 'hellingstraat', een woord dat nog niet in de Van Dale voorkomt. Aan deze hellingstraat, die de dijk met het vijf meter lagere park verbindt, is de hoofdingang met kassa's gesitueerd. Maar wie niet in kunst is geïnteresseerd, kan doorlopen naar het park en zo het gebouw alleen als toegangspoort gebruiken. Maar de 'fragmentarische' on-

derdelen spelen een ondergeschikte rol. Gezichtsbepalend voor de kunsthall zijn de hellingbanen die het auditorium en de drie hallen met elkaar verbinden. Ze geven de hal een hecht georganiseerd karakter. Na het passeren van de kassa maakt de bezoeker een tocht door het gebouw die steeds terugkomt bij de hellingstraat, het hart van het gebouw. De architectonische wandeling is een belevenis op zichzelf: gaandweg wordt de complexiteit en de rijkdom van dit bouwwerk onthuld en wie van de ene naar de andere tentoonstelling loopt, krijgt steeds verschillende uitzichten op de wentweg, de hellingstraat en de oplopende daktuin met heuse perobomen.

'Promenade architecturale', luidt de Franse vertaling van architectonische wandeling. Deze woorden doen onmiddellijk denken aan het werk van Le Corbusier die ook zo verzoet was op hellingbanen. Le Corbusier omschreef architectuur eens als 'circulatie', een definitie die Koolhaas wel zal aanspreken. Koolhaas heeft zich nooit iets aantrokken van deze kritiek en zal dit ook nu weer niet doen. En zolang hij gebouwen als de kunsthall blijft ontwerpen geeft dit ook helemaal niet. Want bij zulke ingenieuze, knappe en verblijvende architectuur neemt men gebreken graag voor lief.

Kunsthall, Westzeedijk 341, Rotterdam. Tentoonstellingen: *Hofcultuur uit Indonesië; Het Koninklijk Paleis; Rotterdamse Kunst; Rotterdam in de jaren '50 - gezien door vijf fotografen; Werken op papier; Logo's voor de Kunsthall*. Geopend: di t/m zo 10-17 uur. Zon- en feestdagen: 11-17 u. Toegang f 10,-

Maar de 'fragmentarische' onderdelen spelen een ondergeschikte rol. Gezichtsbepalend voor de kunsthall zijn de hellingbanen die het auditorium en de drie hallen met elkaar verbinden. Ze geven de hal een hecht georganiseerd karakter. Na het passeren van de kassa maakt de bezoeker een tocht door het gebouw die steeds terugkomt bij de hellingstraat, het hart van het gebouw. De architectonische wandeling is een belevenis op zichzelf: gaandweg wordt de complexiteit en de rijkdom van dit bouwwerk onthuld en wie van de ene naar de andere tentoonstelling loopt, krijgt steeds verschillende uitzichten op de wentweg, de hellingstraat en de oplopende daktuin met heuse perobomen.

'Promenade architecturale', luidt de Franse vertaling van architectonische wandeling. Deze woorden doen onmiddellijk denken aan het werk van Le Corbusier die ook zo verzoet was op hellingbanen. Le Corbusier omschreef architectuur eens als 'circulatie', een definitie die Koolhaas wel zal aanspreken. Koolhaas heeft zich nooit iets aantrokken van deze kritiek en zal dit ook nu weer niet doen. En zolang hij gebouwen als de kunsthall blijft ontwerpen geeft dit ook helemaal niet. Want bij zulke ingenieuze, knappe en verblijvende architectuur neemt men gebreken graag voor lief.

Koolhaas heeft zich nooit iets aantrokken van deze kritiek en zal dit ook nu weer niet doen. En zolang hij gebouwen als de kunsthall blijft ontwerpen geeft dit ook helemaal niet. Want bij zulke ingenieuze, knappe en verblijvende architectuur neemt men gebreken graag voor lief.

Koolhaas heeft zich nooit iets aantrokken van deze kritiek en zal dit ook nu weer niet doen. En zolang hij gebouwen als de kunsthall blijft ontwerpen geeft dit ook helemaal niet. Want bij zulke ingenieuze, knappe en verblijvende architectuur neemt men gebreken graag voor lief.

Norman verdiept haar versie van Das Lied von der Erde

Concert: Rotterdams Philharmonisch Orkest o.l.v. Edo de Waart m.m.v. Jessye Norman (sopraan) en Michael Sylvester (tenor). Programma: R. Wagner: *Siegfried Idyll*; G. Mahler: *Das Lied von der Erde*. Gehoord: 30/10 De Doelen Rotterdam.

Door KASPER JANSEN
Dertien jaar na haar laatste optreden in Rotterdam stond Jessye Norman daar gisteren weer op het podium van De Doelen en gaf met haar optreden in Mahlers *Das Lied von der Erde* weer glans aan het Rotterdamse muziekleven in de moeilijke tijden voor het Rotterdams Philharmonisch Orkest. De directeur nam gisteren ontslag, het aanblijven van chef-dirigent Jeffrey Tate staat volgend week te discussie. Maar Edo de Waart, de voor-voor-vorige chef-dirigent, leidde het uitstekende spelende orkest, geheel geconcentreerd op de muziek, naar een memorabele uitvoering van *Das Lied von der Erde*. Het was, zeker wat het aandeel van Norman betreft, de beste vertolking van Mahlers indringend werk die ik ooit in de concertzaal hoorde.

Het concert, dat donderdagavond in het Amsterdamse Concertgebouw was gegaan als onderdeel van de serie 'Grote solisten', begon al voortreffelijk met een bijzonder gelukkig en glanzend uitvallende uitvoering van Wagner's *Siegfried Idyll*. Het stuk, ooit een thuis in Triebtschen gespeeld verjaardagsgeschenk aan Cosima, de moeder van Wagner's zoon Siegfried, kreeg ook in de grote Doelenzaal een subtiele en intieme sfeer, breekbare eigenlijk en soms zelfs bijna aarzelend.

Wegens het hoogstpersoonlijke karakter van de muziek was het een zinvolle programmering, voorafgaand aan Mahlers laatste weemoedige lofzang op al het wonderbaarlijk schone en tegelijk angstvallig vergankelijke op aarde, uitmondend in *Der Abschied*, waarin de wereld en het menselijk leven worden getransformeerd tot eeuwige en alomvattende hemelse gelukzaligheid.

De Amerikaanse tenor Michael Sylvester, vervanger van de zieke Vinson Cole, wist zich wat volume betreft tegenover het schallende orkest goed te handhaven in het altijd moeilijke eerste lied, *Das Trinklied vom Jammer der Erde*, waarvoor eigenlijk een stem

als een klaren is vereist. En hoe wel Sylvester zeker ook in zijn twee andere liederen voldeed, was het toch jammer dat hij niet iets meer blijf gaf van die rijke en uitdrukkingvolle voordracht waarin Norman excelleerde.

De vertolking van Jessye Norman blijkt sinds haar plaatopname met Colin Davis van tien jaar geleden flink verdiept en vergraand gedetailleerd, soms bijna fluisterend en met innigheid of verbazing pianissimo 'gesproken' en juist op die momenten meer direct aansprekend dan in de voluit extatische gezongen frasen. Absolute hoogpunten waren de verstaalde passages rondom het huiverigwekkende expressie gespeelde instrumentale deel in *Der Abschied* en een regel als *Ich suche Ruhe für mein einsam Herz*.

Opvallend prachtig gespeeld in de orkestbegeleiding waren de bijdragen op hobo en fluit van broer en zus Bart en Marieke Schneemann. Tijdens het applaus na *Der Abschied* werd ook het afscheid van de pensioengegeregide cellist Jan Hollinger gevierd. Hij kreeg vele bossen bloemen en een zoen van Jessye Norman.

Oumou Sangare en haar band spelen nog steeds akoestisch Zelfs macho's zijn niet doof

Concert: De Malinese zangeres Oumou Sangare en haar band. Gehoord: 30/10 Melkweg, Amsterdam. Verder te horen: Vanavond RASA, Utrecht, 1/11 Stadschouwburg, Nijmegen (Music Meeting).

Door FRANS VAN LEEUWEN
De uit het zuiden van Mali afkomstige zangeres Oumou Sangare werd met 22 toentoezen naar Ivoorkust reisde om haar liedjes op te nemen. De trip was niet te vergeefs, in één jaar werden er 200.000 cassettes van verkocht, nog afgezien van de illegale kopieën.

WCD021) en zondag jongstleden trad Sangare voor de VPRO-televisie op in het programma Reiziger in Muziek, nog steeds vrijwel akoestisch. Het typische Wassoulou-geluid van haar groep weerspiegelt de bedaarde rust van een vrede, loom dorp. Maar de modernisering staat voor de deur, en dat is waar Sangare over zingt: veranderende zeden en zinnen. In de titelzong van de cd staat zij pal voor de rechten van de vrouw, en *Diya Gneba* is een pleidooi voor vrije partnerkeuze en tegen het traditionele, gearrangeerde huwelijk. Duidelijk is dat Oumou Sangare alles meehaalt om dit soort boodschappen uit te dragen. Zij ziet er prachtig uit en heeft zo'n helder en vrijkend geluid dat zelfs sceptische macho's niet doof kunnen blijven.

In de Melkweg snel duidelijk. De groep speelde aanzienlijk luider dan op de cd, de bespeler van de kamalengoni, een landelijke vijfsnarige harp, had voor extra effect een microfoon in zijn klankkast gehangen. De balans tussen de zang en instrumenten was door dit alles niet ideaal, de violist en de bespeler van de metalen schraper stonden er soms wat verloren bij. Men kan er om treuren, maar zijn heeft het niet. Zoals kolennijnen onrendabel worden en grammofoonplaten antië, zo ook heeft de landelijke Afrikaanse cultuur meer verleden dan toekomst. Wie er gisteren nog aan twijfelde, hoefde slechts te letten op de trommelspelers die onder zijn prachtige traditionele kostuum heel trots een paar witte sportschoenen liet zien. Zij waren lelijk en lompe maar wel hartstikke modern.

Wat is voor Rosa het verschil tussen hoop en hopeloos?

f 1,50 per dag.

Ja, ik wil voor f 1,50 per dag (f 45,- per maand) een kansarm kind als Rosa uitzicht geven op een beter leven. Ik kan - via brieven, tekeningen of bezoek - met mijn pleegkind een persoonlijke band opbouwen. Over de bestedingen van mijn geld word ik regelmatig geïnformeerd. Door omstandigheden noodzaak, kan ik mijn ondersteuning altijd stopzetten.

Stuur mij eerst informatie over financiële adoptie via Foster Parents Plan.

Naam: _____ 767
Adres: _____
Postcode: _____ Woonplaats: _____
Telefoon: _____

Stuur de bon in een open envelop naar Stichting Foster Parents Plan, Antwoordnummer 7676, 1000 SL Amsterdam. Een postzegel hoeft niet, mag wel.

FOSTER PARENTS PLAN
PLAN INTERNATIONAL NEDERLAND

Vul de bon in of bel nu: 06-3212345.
Deze actie is mede mogelijk gemaakt door de Rabobank. In alle vestigingen en op de postkantoren vindt u onze informatieblder.

Orkesten in regio moeten meer gaan samenwerken

Door onze kunstredactie
DEN HAAG, 31 OKT. Minister d'Ancona (WVC) heeft een commissie benoemd die haar nog voor 1 december moet adviseren over de orkestvoorziening in het oosten van het land, waar het Gelders Orkest in Arnhem en het orkest van Forum in Enschede geen overeenstemming kunnen bereiken over de in het nieuwe Kunstenplan gewenste samenwerking. Han Lammers, commissaris van de koningin in Flevoland, is voorzitter. Leden zijn Hans van Beers, directeur van de VPRO en oud-directeur van het Rotterdams Philharmonisch Orkest en Jan Zekveld, hoofd klassieke muziek van de VARA. De commissie moet zich uitspreken over artistieke kwaliteit, doelmatigheid en een passende bestuursstructuur.

Het Brabants Orkest (HBO) en het Limburgs Symphonie Orkest (LSO) hebben minister d'Ancona laten weten de door haar gewenste samenwerking gestalte te willen geven door de vorming van een college van overleg en de opstelling van convenanten. Beide orkesten willen de eigen artistieke en organisatorische verantwoordelijkheid behouden. De orkesten verwachten dat uitwisseling van musici leidt tot de verwachte voordelen, omdat het reizen de werkdruk verlegt, en dat de uiteenlopende taakstelling problemen geeft. Het orkest dat vooral koorbegeleiding en uitvoeringen op kleine podia krijgt toebedeeld, zal zich een b-orkest gaan voelen en gedemotiveerd raken.

Volgens de voorgestelde convenanten speelt het LSO vooral in Limburg en in de tweede plaats in Brabant en Duitsland en België klassiek en neo-klassiek repertoire. HBO speelt vooral in Brabant en in de tweede plaats in Limburg het grote 20ste-eeuwse repertoire en grote symfonische koorwerken. De orkesten zijn verantwoordelijk voor de begeleiding van Opera Zuid, die in principe wordt verzorgd door het LSO.

UITBREIDING STEDELIJK - In het Stedelijk Museum in Amsterdam is vanaf 12 december tot 17 januari een tentoonstelling te zien van de schetsontwerpen voor de nieuwbouw van het Stedelijk Museum. Het gaat om de plannen van de vier architecten R. Koolhaas, W. Quist, R. Venturi en C. Weeber.

EDUCATIE INTERNATIONAAL

TAALCURSUSPROGRAMMA'S IN GROOT-BRITANNIË

Voor een cursus algemeen of vakgericht Engels gaat u natuurlijk niet naar de supermarkt, maar laat u zich adviseren door een specialist op dit gebied. Vraag daarom nu de brochure aan bij:

'NELSON-ENGLISH' ☎ 015 - 131194

Talen leren in het taalgebied

28 Eurocentra in 6 taalgebieden en 9 landen: Engeland, Ierland, Japan, USA, Frankrijk, Zwitserland, Italië, Spanje en Duitsland. Mogelijkheid tot het behalen van erkende diploma's.

Gratis prospectus op aanvraag. Inlichtingen- en inschrijfbureau: STAM, Postbus 90024, 1006 BA Amsterdam. Oplemmolen 9, 1541 RV Koog a/d Zaan. Tel. 075-70 11 67.

EUROCENTRES

HOTEL MANAGEMENT TOURISM

official IATA diploma SWITZERLAND

Diploma courses in English
33 years of experience - HCIMA accredited

We are pleased to announce information seminars about HOSTA studies for HOTEL AND TOURISM CAREERS

Tuesday, 17 November, at 18.30 hrs
Hotel Forte Crest Apollo, AMSTERDAM
Wednesday, 18 November, at 18.30 hrs,
Parkhotel, ROTTERDAM

All persons interested are cordially invited.
Write for information: HOSTA HOTEL AND TOURISM SCHOOL, 1854 C LEYSIN, SWITZERLAND, Tel: 41-25-342611 Fax: 41-25-341821

LEER SPAANS IN SPANJE

De meest en leukste manier om Spaans te leren in 2 weken tot 9 maanden verblijf in gastgezin of internationaal studentenhuys

kleine, internationale groepen groot aanbod in keuzevakken

Bel voor gratis brochure 010-4763533

don Quijote
Internationale Taal Studies

INVESTEER IN JE TOEKOMST

Voor het vervolg van deze rubriek zie Z-bijlage